

પ્રવચન નં. ૩૭ ગાથા-૧૧ તા. ૧૮-૭-૭૮ મંગળવાર, અષાઢ સુદ-૧૩ સં. ૨૫૦૪

સમયસાર, અગિયાર ગાથા. આ જૈનશાસનનો સાર છે-પ્રાણ છે. આને સમજ્યા વિના બીજું ગમે તેટલું સમજે ઈ કોઈ વાસ્તવિક જ્ઞાન નથી. આ નિશ્ચય ને વ્યવહાર બેય બરાબર જાણવા જેવા છે. જાણીને નિશ્ચયનો વિષય જે જ્ઞાયક ત્રિકાળ તે આદરણીય છે અને વ્યવહારનો વિષય ભેદ એ જાણવા લાયક છે-આદરવા લાયક નથી.

હવે કહે છે ' વ્યવહારનય ' વ્યવહારનય એટલે ? કે જે ભેદને વિષય કરે અને ભેદમાં પણ ગુણ ગુણીનો ભેદ અથવા રાગને જાણવાનો એવો ભેદ અથવા રાગ છે એવું જાણવું એવો જે ભેદ એને વ્યવહારનય કહે છે. ઝીણી વાત છે ભાઈ ! વ્યવહારનય એની વ્યાખ્યા એટલી, બધોય વ્યવહારના અધ્યાત્મની અંદર ચાર ભેદ પાડ્યા છે. એ અભૂતાર્થ હોવાથી એમ શબ્દ છે. ' અભૂતાર્થ છે ' એમ નથી કીધું. ' અભૂતાર્થ હોવાથી ' અવિદ્યમાન, અસત્ય, અભૂત અર્થને પ્રગટ કરે છે.

એટલે શું ? વ્યવહારનય બધોય અસત્ય હોવાથી અસત્યનો અર્થ ? ત્રિકાળી વસ્તુ તરીકે

તે નથી. વ્યવહારનયનો વિષય ત્રિકાળી વસ્તુ નથી. એનો વિષય વર્તમાન ભેદ કે રાગનો ભેદ પરનો કે પોતામાં ગુણ ગુણીનો ભેદ એને અહીંયા વ્યવહારનય અસત્યાર્થ કહ્યો. છે ને ? બધોય અભૂતાર્થ હોવાથી એટલે કે જૂઠો હોવાથી એમ કીધું આંહી તો. એટલે શું ? જે આત્મામાં રાગ જણાય છે-પર્યાયમાં છે. વસ્તુમાં નથી.. અને તેથી તે રાગ છે તેને અસદ્ભૂત કહીએ-અસદ્ભૂત, વસ્તુમાં નથી, પર્યાયમાં છે. એથી તેને અસદ્ભૂત કહીએ અને એના બે પ્રકાર. રાગ અસદ્ભૂત છે રાગ એના બે પ્રકાર. વસ્તુમાં નથી પણ પર્યાયમાં છે. એથી એને વ્યવહાર કહ્યો ને અસદ્ભૂત કહ્યો.

એટલે કે જે રાગ થાય છે પર્યાયમાં છે, એને અસદ્ભૂત ઉપચાર નય કહે છે. કેમ ? છે એમ કહેવું-એ ઉપચાર છે. અને એને જાણનારું જ્ઞાન એ અસદ્ભૂત વ્યવહારનય છે. આહાહા ! રાગ છે પર્યાયમાં પણ અસદ્ભૂત છે વસ્તુમાં નથી, પણ પર્યાયમાં છે એ રાગને જાણવાના બે પ્રકાર. (રાગ) છે એ અસદ્ભૂત છે. અને અસદ્ભૂતનયનો એ વિષય છે. પણ છે ના બે પ્રકાર. એક જાણવામાં આવે છે બુદ્ધિપૂર્વક રાગ અને એક જાણવામાં નથી આવતો છતાં છે એવું જ્ઞાન કરવું. છે એ જાણવામાં આવે એને અસદ્ભૂત ઉપચાર કહે છે અને રાગ છે પણ જાણવામાં આવતો નથી પણ છે તેથી તેને અસદ્ભૂત અણઉપચાર કહે છે.

આવું કંઈ ચોપડામાં આવ્યું ન હોય. સંપ્રદાયમાં હાલતું નો હોય; દયા પાળો ને વ્રત કરો ને ભક્તિ કરો ને બાપુ ! મૂળ ચીજ. વસ્તુ જે છે આત્મા એ ત્રિકાળી તો જ્ઞાયકસ્વરૂપ ચિદાનંદ સહજાત્મસ્વરૂપ એ તો એક જ ભૂતાર્થ છે. છતી ચીજ છે; કે જેને વિષય (ધ્યેય) બનાવવાથી, જેને વિષય બનાવવાથી સમ્યગ્દર્શન થાય. એટલે કે પરમ સત્ય વસ્તુ જે ધ્રુવ સામાન્ય જ્ઞાયક એકરૂપ ભાવ એને વિષય બનાવવાથી-એને ધ્યેયમાં લેવાથી સમ્યગ્દર્શન થાય. એ ભૂતાર્થ વસ્તુ ત્રિકાળ છે એટલે એનો આશ્રય કરવાથી સત્ય દર્શન થાય પર્યાયમાં, સમ્યગ્દર્શન.

પણ, જે પર્યાયમાં રાગ છે, એ ત્રિકાળમાં વસ્તુમાં નથી. માટે તેને અસદ્ભૂત કહી અને વિદેશન નથી એમ કહ્યું, અસત્યાર્થ કહ્યું એ છે જ નહીં. કઈ અપેક્ષાથી ? ત્રિકાળમાં નથી, માટે તે નથી એમ ગૌણ કરીને નથી કહ્યું, છે. ન હોય તો તો રાગ છે, જ્ઞાનીને પણ રાગ તો હોય છે. આહાહા ! જ્ઞાનીને પણ આત્મા જ્ઞાયક સ્વરૂપ છે પૂરણ આનંદ અભેદ સ્વરૂપ છે. એવી દ્રવ્યદૈષ્ટિ ધ્રુવદૈષ્ટિ હોવા છતાં પણ જ્ઞાનીને રાગ તો હોય છે.

રાગ હોય છે તેને જાણવાના બે પ્રકાર.. એક જાણવાના ખ્યાલમાં આવે એવો રાગ, પણ વસ્તુમાં નથી માટે ‘ અસદ્ભૂત વ્યવહાર ઉપચાર ’ અને ખ્યાલમાં ન આવે એવો રાગ, સ્વરૂપમાં નથી માટે અસદ્ભૂત પણ ખ્યાલમાં આવતો નથી છતાં છે એમ કહેવું એ ‘ અણઉપચાર અસદ્ભૂત ’ છે. આરે ! આવી વાતું છે. સમજાણું કાંઈ ?

વ્યવહારનયના ચાર પ્રકાર (છે). જે નથી એમ અહીં કહ્યું છે; નથી એટલે ? કે ત્રિકાળમાં એ નથી. અને ત્રિકાળની અપેક્ષાએ, ત્રિકાળના અભેદની અપેક્ષાએ જ્યારે ત્રિકાળીને સત્ય કહેવું છે ત્યારે તે આ ભેદને અસત્ કહીને-ગૌણ કરીને અસત્ કહીને એને વ્યવહારનયનો વિષય ગણવામાં આવ્યો છે.

આ તો અલૌકિક મંત્રો છે બાપા ! આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ? આ મુદ્દાની રકમની વાત

છે આ તો. આ ગાથા તો જૈનદર્શનનો પ્રાણ છે.... જેમ પ્રાણ વિના જીવન ન રહે એમ આ ગાથાના ભાન વિના જૈનશાસન દૈષ્ટિમાં નહીં આવે. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ? વ્યવહારનય એટલે કે રાગને અને ભેદને વિષય કરનાર, એવો જે વ્યવહારનય, સમજાણું કાંઈ ? વ્યવહારનય એટલે ? જે જ્ઞાનનો વ્યવહારનય અંશ છે. એ નય ભેદને વિષય કરે-જાણે અને એનામાં નથી એવા રાગને પણ જાણે એ જાણે એનાં પ્રકાર પછી બે અને ભેદ છે એનાં પ્રકાર બે.

જાણે કે રાગ છે, એ ખ્યાલમાં આવે એવો રાગ છે એને અસદ્ભૂત વ્યવહાર ઉપચાર (કેમકે) ખ્યાલમાં (રાગ) આવ્યો છતાં છે એને ઉપચાર. અને તે ટાણે ઉપયોગ સ્થૂળ છે તેથી રાગ જાણવામાં આવે એની સાથે રાગ બીજો છે થોડો એ જાણવામાં આવતો નથી. જાણવામાં આવતો નથી માટે તેને અણઉપચાર કહ્યો અને આત્મામાં નથી માટે અસદ્ભૂત કહ્યો; અસદ્ભૂત અણઉપચાર, જાણવામાં નથી આવતો ઉપયોગમાં, છે ખરો, તેથી તેને અણઉપચાર અસદ્ભૂત વ્યવહારનય કહેવામાં આવે છે. પકડાય એટલું પકડવું બાપુ આ તો.

(શ્રોતા: અપ્રમત્તની વાત થઈ આ તો) નહીં, નહીં. અપ્રમત્તની વાત નથી. આ તો રાગ હોય છે ત્યારની વાત છે. છકે ગુણસ્થાને પણ રાગ હોય છે ને ? સાતમે અબુદ્ધિપૂર્વક છે એમ અત્યારે આંહી નથી લેવું. સાતમે અબુદ્ધિપૂર્વક અને છકે બુદ્ધિપૂર્વક એમ નથી લેવું. દેવકીનંદને અર્થ એવો કર્યો 'તો. દેવકીનંદન હતા ' ને પંડિત, ઈન્દોરના. એવો અર્થ કર્યો છે એણે, પંચાધ્યાયીનો પછી આંહી આવ્યાં. શેઠની હારે, કીધું કે આ અર્થ તો તમારો ખોટો છે. અબુદ્ધિપૂર્વક સાતમે અને બુદ્ધિપૂર્વક છકે-એમ નહીં, આંહી વાત-એમ નથી, આંહી કીધું. પણ, માણસ સરળ હતા, (કહે) સમજાવો. મહારાજ સુધારાવો. દેવકીનંદન હતા ને ઈન્દોરવાળા બહુ શાસ્ત્રના જાણનારા હતા. નરમ માણસ હતા ને. ગુજરી ગયા બિચારા.

એમણે પંચાધ્યાયીમાં એવો અર્થ કરેલો કે અબુદ્ધિપૂર્વક સાતમે અને બુદ્ધિપૂર્વક છકે- એટલે સાતમે છે એ અબુદ્ધિપૂર્વક છે એ અણઉપચાર અસદ્ભૂત અને આંહી બુદ્ધિપૂર્વક છે તે ઉપચાર અસદ્ભૂત. ઓલો અણઉપચાર અસદ્ભૂત ને ઉપચાર અસદ્ભૂત, કીધું એમ નથી પણ માણસ બહુ સરળ હતા. પંચાધ્યાયી છે એમનું આંહી, એમાં આવો અર્થ કર્યો છે પણ કીધું કે આ તમારી ભૂલ છે (ત્યારે તે કહે) અમે તો પંડિતો છીએ, ન સમજાય તો પણ લખી નાખીએ. કીધું એમ નો હાલે આ તો વીતરાગ મારગ છે. બહુ સરળ.

સાંભળો, અહીંયાં તો છકે ગુણસ્થાનમાં જે રાગ છે તેના બે પ્રકાર, એક બુદ્ધિપૂર્વક અને અબુદ્ધિપૂર્વક. આંહીયાં છકે બુદ્ધિપૂર્વક અને સાતમે અબુદ્ધિપૂર્વક ઈ અહીં નથી લેવું. સાતમે એકલો અબુદ્ધિપૂર્વક છે એ આંહી નથી લેવું. અહીંયા તો / ગોમટસારમાંય છે આ.

જે રાગ છે સમકિતીને- જ્ઞાનીને- મુનિને પણ એ રાગ છે, એમ જે છે એને જાણવો, બુદ્ધિપૂર્વક છે એમ ખ્યાલમાં આવે એને, એને અહીંયાં બુદ્ધિપૂર્વક અસદ્ભૂત ઉપચારનય કહ્યો છે. અને એને ને એને જે રાગ અંદર છે ઈ ખ્યાલમાં આવતો નથી પણ છે ખરો, ઉપયોગ સ્થૂળ છે. એટલો એવો અબુદ્ધિપૂર્વક- (રાગ) છે અને ખ્યાલમાં નથી આવતો તે તે જ જીવને જે ખ્યાલમાં નથી આવતો તે જીવને, તે રાગને ' અણઉપચાર અસદ્ભૂત વ્યવહારનય ' કહે છે. ભૈયા... ઝીણી વાત છે આ. આહાહા ! ધીમેથી કહીએ છીએ.

રાગ છે એ સ્વરૂપમાં નથી. માટે તેને અસદ્ભૂત કહ્યો હવે અસદ્ભૂતના બે પ્રકાર કે એક જાણવામાં આવે તેને અસદ્ભૂત ઉપચાર કહીએ અને તે જ ક્ષણમાં, તે જ વખતમાં જે રાગનો ભાગ છે અંદર, એ જાણવામાં આવતો નથી, માટે તેને અસદ્ભૂત અણઉપચાર (વ્યવહાર) નય કહેવામાં આવે છે. બુદ્ધિપૂર્વક (રાગ) છકે છે ને વ્યવહાર ઉપચાર અસદ્ભૂત કહીએ અને સાતમે (ગુણસ્થાને) અબુદ્ધિપૂર્વક છે માટે તેને અસદ્ભૂત અણઉપચાર કહીએ, એ આંહી વાત નથી. બાબુલાલજી! સમજાય એવું છે ધીમેથી હોં. ઝીણો વિષય બહુ બાપુ! આહા! વીતરાગ મારગ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથનો. આહાહા!

ફરીને, અમારે બાબુલાલભાઈ કહે છે ને ફરીને (લ્યો કહે છે) આ વધારે વિસ્તાર કર્યો છે ને ?

આ આત્મા જે છે એ ત્રિકાળી ભૂતાર્થ જ્ઞાયકભાવ છે. એને ભૂતાર્થ કહીએ. છતી ચીજ, સત્ ચીજ, સત્ સાહેબો, સત્ સાહેબ પ્રભુ! આહાહા! અને તેની પર્યાયમાં ભેદથી એનું જ્ઞાન કરવું કે રાગ છે ઈ મારી પર્યાયમાં છે બુદ્ધિપૂર્વકનો ખ્યાલવાળો રાગ, તેને અસદ્ભૂત ઉપચાર કહીએ. અને તેને ખ્યાલમાં નથી આવતો એવો જે રાગ તેને અસદ્ભૂત અણઉપચાર વ્યવહાર કહીએ. કહો સમજાય છે કાંઈ ?

અને... સદ્ભૂતના બે પ્રકાર: કે જે જ્ઞાન પોતાની પર્યાયમાં છે. પણ એ જ્ઞાન રાગને જાણે છે એમ કહેવું / ઓલું છે ઈ તો ફક્ત રાગ છે એમ જાણવું અને આંહી તો જ્ઞાનનો પર્યાય રાગને આમ જાણે પણ પર્યાય છે પોતામાં. એ પોતાની પર્યાય રાગને જાણે એમ સદ્ભૂત પર્યાય છે માટે સદ્ભૂત પોતામાં છે. પણ એને જાણવું કહેવું એ ઉપચાર એટલે સદ્ભૂત ઉપચાર થયો વ્યવહાર.

ધીમેથી સમજવું ભાઈ! આહા...! આ તો જૈનદર્શનનો પ્રાણ છે અગિયારમી ગાથા તો. એ કૈલાસચંદ્રજીએ લખેલું છે એકવાર... છાપામાં કે ૧૧ મી ગાથા વીતરાગ પરમેશ્વર (ના) મારગનો પ્રાણ (છે) આ વિના જીવન-ચૈતન્ય કેમ છે એ તેને નહીં જણાય. આહા... હા!

(કહે છે કે) એટલે વ્યવહારનય બધોય, બધોય એટલે ચાર (પ્રકારનો).

જે રાગ છે, એ પર્યાયમાં છે, વસ્તુમાં નથી. પણ એ પર્યાયમાં છે ઈ તો વ્યવહાર થઈ ગયો. અને પર છે માટે અસદ્ભૂત થઈ ગયો. એ અસદ્ભૂત વ્યવહાર એનાં બે પ્રકાર-જે ખ્યાલમાં આવે એવા રાગને 'અસદ્ભૂત ઉપચારનય' કહીએ. અને તે જ વખતનો રાગ, ખ્યાલમાં નથી આવતો / ઉપયોગ સ્થૂળ છે માટે, તે રાગને-અબુદ્ધિપૂર્વક પડ્યો છે તેને તે જ જીવને એને અણઉપચાર (કહ્યો) ખ્યાલમાં આવતો નથી પણ છે, માટે અણઉપચાર અસદ્ભૂત વ્યવહારનય તેને કહેવામાં આવે છે. એ વસ્તુ (વ્યવહાર) બધોય અભૂતાર્થ છે, અભૂતાર્થ નામ વસ્તુમાં નથી, માટે તેને ગૌણ કરીને 'નથી' એમ કહ્યું અસત્ય છે. છે તો ખરું, રાગ છે-ઈ બે પ્રકાર છે એને બુદ્ધિપૂર્વકનું જ્ઞાન તે વ્યવહાર અસદ્ભૂત ઉપચાર અને અબુદ્ધિપૂર્વક જ્ઞાનને અસદ્ભૂત વ્યવહાર અણ ઉપચાર 'છે' (પરંતુ) આંહી કહે છે કે 'અભૂતાર્થ હોવાથી'.

શું કીધું? એ 'નથી' એટલે ગૌણ કરીને 'નથી' એમ કહ્યું છે. બિલકુલ નથી તો તો વ્યવહારનયનો વિષય જ નથી વર્તમાનમાં. સમજાણું કાંઈ? ગુણવંતભાઈ! છે ને પુસ્તક સામે?

આહાહાહા ! આવો મારગ !

ભગવાન આત્મા, એક સમયમાં સત્યાર્થ સ્વરૂપ, પૂરણ સ્વરૂપ, અભેદ સ્વરૂપ; સામાન્ય સ્વરૂપ; સત્યાર્થ વસ્તુ ત્રિકાળ, તે તો શુદ્ધનયનો વિષય છે એથી એને ત્રિકાળને શુદ્ધનય પણ કહેવામાં આવે છે. અને આંહી (સાધકને) જે રાગ એનામાં (પર્યાયમાં) છે, હજી સાધક છે એની વાત છે ને અહીંયા. નયનું જ્ઞાન તો શ્રુતજ્ઞાનીને હોય છે ને ? કેવળીની આ વાત નથી કાંઈ, એટલે શ્રુતજ્ઞાનથી જેણે જ્ઞાયકને આમ જાણ્યો-અનુભવ્યો એ તો નિશ્ચય, પણ એ શ્રુતજ્ઞાનમાં હજી આ બાજુમાં જે રાગ છે એ ખ્યાલમાં આવે એવા રાગને ' અસદ્ભૂત ઉપચાર વ્યવહાર ' કહે છે. અને ખ્યાલમાં ન આવે એને ' અસદ્ભૂત અણઉપચાર ' (વ્યવહારનય) કહે છે.

પણ એનામાં છે તેને ' જાણવું ' આંહી તો એમ કહ્યું કે ' બધોય ' અભૂતાર્થ-અવિદેમાન ' નથી ' તેને કહે છે. એનો અર્થ ? કે ત્રિકાળની સત્ની અપેક્ષાએ એ વસ્તુ નથી, પર્યાયની અપેક્ષાએ એમાં છે. આહાહા ! ત્રિકાળને જ્યારે મુખ્ય કરીને નિશ્ચય કહીએ, ત્યારે ભેદને ગૌણ કરીને ' નથી ' એમ કહીએ, ગૌણ કરીને અભૂતાર્થ હોવાથી-અભૂતાર્થ હોવાથી, અસત્યાર્થ હોવાથી, જૂઠું હોવાથી... આહાહાહા ! શશીભાઈ ! આવો વિષય છે. આ લોકો એકદમ સમજ્યા વિના, બહારના આ દયા ને વ્રત ને એ તો બધા અજ્ઞાન છે મિથ્યાત્વ.

જે રાગ, સ્વરૂપમાં નથી તે રાગને કરવો ને માનવો એ તો મિથ્યાત્વ છે. કરવો ને માનવો એમ. આમ સ્વરૂપનું જ્ઞાન થયા પછી, રાગ થાય તેને ' અસત્યાર્થ હોવાથી ' એમ કહ્યું. કેમ કે કાયમની ચીજની દૈષ્ટિની અપેક્ષાએ વ્યવહારનો વિષય જે નથી અવિદેમાન છે. વિદેમાન તો ત્રિકાળી ચીજ છે તે છે. આહાહા !

વસ્તુ છે સમ્યગ્દર્શનનો વિષય, એ તો શુદ્ધનયનો વિષય તે સમ્યગ્દર્શનનો વિષય ત્રિકાળી, ત્રિકાળી ભગવાન, પૂર્ણાંદનો નાથ પ્રભુ ધ્રુવ (આત્મા) એ સત્યાર્થ છે. અને તેનો આશ્રય કરવાથી સમ્યગ્દર્શન થાય છે. હવે જ્યારે પર્યાયમાં પણ હજી રાગ છે, તો એ રાગને શું કહેવું ? કે તેને અહીંયા ત્રિકાળીને સત્ય કહ્યું છે એ અપેક્ષાએ રાગ છે તેને અસત્ય કહ્યો છે, છે ?

તેને ત્રિકાળીને જ્યારે સત્ય કહ્યું તો આ (રાગ પર્યાયમાં) છે તેને અસત્ કહ્યું છે પણ નથી એમ નહીં. સમજાણું કાંઈ ? એ રાગના બે પ્રકાર જાણવા એ અસદ્ભૂત વ્યવહારના ઉપચાર-અણઉપચારના બે પ્રકાર થયાં. હવે બે ભેદ બીજા સદ્ભૂતના. એ પણ ' અભૂતાર્થ હોવાથી ' આંહી કહ્યું છે. વ્યવહારનયનો સદ્ભૂતનો વિષય એ પણ ' નથી ' -અવિદેમાન છે એમ કીધું. એ કઈ અપેક્ષાએ ? કે ત્રિકાળ સત્ને મુખ્ય કરીને જ્યારે નિશ્ચય છે એમ કહ્યું ત્યારે આ પર્યાયને ગૌણ કરીને ' નથી ' એમ કહ્યું છે.

હવે એ સદ્ભૂતના પણ બે પ્રકાર, કે જે જ્ઞાનનો વર્તમાન પર્યાય રાગને જાણે છે એમ કહેવું-જાણે છે એમ કહેવું એ સદ્ભૂત ઉપચાર, એ પણ ત્રિકાળની અપેક્ષાએ ' અવિદેમાન ' છે. આરે ! આવી વાતું. સમજાણું કાંઈ ? વર્તમાનની અપેક્ષાએ તો સત્ છે. ન હોય તો તો વેદાંત થઈ જાય છે. પર્યાય નથી-રાગ નથી, આ તો વીતરાગ સર્વજનું શાસન છે. આહાહા !

એટલે કે સદ્ભૂત વ્યવહાર એટલે ? એનાં બે પ્રકાર, કે જે જ્ઞાન પોતામાં (છે) પર્યાયની વાત છે હવે અત્યારે. જ્ઞાનની પર્યાય પોતામાં છે એથી સદ્ભૂત, પણ એ જ્ઞાન રાગને જાણે છે

એનું નામ ઉપચાર, એ સદ્ભૂત ઉપચારને અવિદ્યમાન છે એ ત્રિકાળીને વિદ્યમાન ગણીને આને અવિદ્યમાન ગૌણ કરીને અવિદ્યમાન છે એમ કહ્યું છે. આહાહાહા ! કહો છોટાભાઈ ? કોઈ દિ ' આ વિચારેય કર્યા ન હોય એમાં. આહાહા ! આવો મારગ વીતરાગનો, આહા... ભાષ્યો શ્રીવીતરાગ-ત્રિલોકનાથ પરમાત્મા (એ) દિવ્યધ્વનિમાં એ કહ્યું છે: પ્રભુ તું (કેવો છે ?) અમે આંહી કહીએ છીએ કારણ કે પાઠ એમ છે ને ? ' અભૂતાર્થત્વાત્ અભૂતમર્થમ્ ' જૂઠો છે માટે જૂઠા અર્થને પ્રગટ કરે છે. એમ કહ્યું. પાઠ તો એવો છે સંસ્કૃત અભૂતાર્થ... અભૂતાર્થત્વાત એટલે ' નથી ' તેને કારણે અસત્ કહ્યો છે. પાઠ તો એવો છે. એનો અર્થ એટલો... કે વસ્તુની (જે) ત્રિકાળી સત્ય વસ્તુ પ્રભુ, એની દૈષ્ટિનો વિષય જે ત્રિકાળી સત્ છે, અને વ્યવહારનો વિષય એને ગૌણ કરીને અસત્યાર્થ હોવાથી, અસત્ય અર્થને પ્રગટ કરે છે એમ કહ્યું છે. અને શુદ્ધનય સત્યાર્થ હોવાથી, એક સત્યને જ પ્રગટ કરે છે. આહાહા ! આવું કામ.

ફરીને, વ્યવહારનય બધોય અભૂતાર્થ હોવાથી એમ શબ્દો છે ને ? પાઠરું અભૂતાર્થ એમ નથી લીધું. અભૂતાર્થત્વાત્ અભૂતમર્થમ્ પ્રગટ કરે છે જૂઠો હોવાથી જૂઠા અર્થને પ્રગટ કરે છે એમ કહ્યું. સમજાણું કાંઈ ? આહાહા !

એટલે ? કે ત્રિકાળી વસ્તુ જે જ્ઞાયક પૂરણ પ્રભુ એને જ્યારે સત્યાર્થ કહ્યો અને એ જ સમ્યક્દર્શનનો વિષય એટલે શુદ્ધનયનો વિષય કહ્યો, તેને જ્યારે સત્ય કહ્યું, ત્યારે પર્યાયના આ ભેદ છે કે જે જ્ઞાન રાગને જાણે એ જ્ઞાનની પર્યાય છે, પણ એ રાગને જાણે એમ કહેવું, એ સદ્ભૂત ઉપચાર છે. એ અભૂતાર્થ હોવાથી નથી એમ કહ્યું, છે તો ખરો પણ ત્રિકાળની અપેક્ષાએ તેને અસત્ય કહીને, અસત્ય અર્થને પ્રગટ કરે છે. આહાહા ! રાગને જાણવું એવું જે જ્ઞાન, જ્ઞાન રાગને જાણે એ અસત્ અર્થને પ્રગટ કરે છે. આહાહાહા ! સમજાય એટલું સમજવું પ્રભુ આ તો ! વીતરાગ મારગનો ઊંડો ઊંડો ગંભીર ભાવ છે. ભાઈ ! આહાહા !

ધીમે... ધીમે બધું કહેવાશે હોં હળવે... હળવે... એકદમ મૂકી નહીં દઈએ. અમારે બાબુલાલ કહેતા'તાને કે ફરીને લ્યો. ભાઈ ! આ તો બે-ચારવાર લઈએ તોય કાંઈ પાર ન આવે. આહાહા ! વ્યવહારનય એટલે ? ભેદને અને એમાં નથી એવા રાગને જાણે તેને વ્યવહારનય કહે છે. આ ટૂંકી ભાષા, વ્યવહારનય એટલે અભેદમાંથી ભેદને કરવો અને એનામાં નથી એવા રાગને એ બેને જાણવું, એ નથી ત્રિકાળની અપેક્ષાએ તે નથી. ગૌણ કરીને એ નથી એમ કહીને એ અભૂતાર્થ હોવાથી છતી ચીજને તે જણાવતો નથી. છતી ચીજને તે પ્રગટ કરતું નથી. આહાહાહા ! છતી ચીજને પ્રગટ કરતું નથી જો પછી વ્યવહારનયનો વિષય છતો નથી ? નય છે તેનો વિષય જો હોય નહીં તો નય ન હોય. પણ અહીં ત્રિકાળને જ્યારે સત્યાર્થ કહીને મુખ્ય કરીને નિશ્ચય કહ્યો ત્યારે તે વ્યવહારના ભેદને એની પર્યાયમાં જ્ઞાન છે એ જ્ઞાન રાગને જાણે છે. એવું હોવા છતાં અને બીજી વાત, " એ જ્ઞાન તે આત્મા " હવે આમ લીધું એ પણ ' સદ્ભૂત અણઉપચાર ' થયો ' જ્ઞાન તે આત્મા ! ' એને પણ અભૂતાર્થ એટલે કે કાયમી ચીજ નથી તેને તે પ્રગટ કરે છે ભેદને, તેને ગૌણ કરીને નથી એમ કહેવામાં આવ્યું છે. આહાહાહા !

રાતે પ્રશ્ન કરવા, નો સમજાય ઈ પણ કોઈ પ્રશ્ન તો કરતું નથી. (શ્રોતા: અમારી ભૂલ તમે જાણી જાવ.) એમાં શું વાંધો છે ભૂલ તો.... સમજવા માટે તો... ગમે એવા પ્રશ્ન હોય શકે

આહાહા ! અને આ તો ખાસ ચીજ છે. આહાહા !

એટલે ? વ્યવહારના ચાર પ્રકાર થયાં એક રાગ બુદ્ધિપૂર્વક થાય તેને જાણવો એ અસદ્ભૂત ઉપચાર, એ વખતે રાગ જણાતો નથી તે વખતનો રાગ એનો ને એનો, તેને અસદ્ભૂત અણઉપચાર અને અહીંયા જ્ઞાનની પર્યાય પોતામાં છે પણ એ જ્ઞાન રાગને જાણે છે. છતાં એ તો પર્યાય છે, પર્યાય છે માટે સદ્ભૂત વ્યવહાર થઈ ગયો. અને એ રાગને જાણે છે એ સદ્ભૂત ઉપચાર થઈ ગયો. સદ્ભૂત વ્યવહાર ઉપચાર, પર્યાય છે માટે વ્યવહાર, પણ પોતામાં છે માટે સદ્ભૂત. સમજાણું કાંઈ ?

અને એ જ્ઞાન રાગને જાણે છે એમ કહેવું / ઈ જાણે છે તો જ્ઞાન જ્ઞાનને; પણ એ જ્ઞાન રાગને જાણે છે એમ કહેવું એ ' સદ્ભૂત ઉપચાર વ્યવહારનય ' નથી તેને પ્રગટ કરે છે એમ જે કીધું એ ગૌણ કરીને નથી એમ કહ્યું છે. સમજાણું કાંઈ ?

અને જ્ઞાનની પર્યાય એનામાં હોવા છતાં એ તો વ્યવહાર છે. સદ્ભૂત વ્યવહાર છે. એને રાગને જાણે છે એમ કહેવું એ ઉપચાર છે. ખરેખર તો જ્ઞાનની પર્યાય જ્ઞાનને જાણે છે. જ્ઞાનની પર્યાય જ્ઞાનને જાણે છે. છતાં એ જ્ઞાનની પર્યાય રાગને જાણે છે એમ કહેવું એ પોતાની પર્યાય છે માટે સદ્ભૂત, એને (રાગને) જાણે છે એમ કહેવું એ ઉપચાર અને પર્યાય છે માટે વ્યવહાર. આહાહા ! એને અહીંયા અસદ્ભૂત હોવાથી અસદ્ભૂત અર્થને પ્રગટ કરે છે એટલે કે ત્રિકાળી ચીજમાં એ નથી અને પર્યાયમાં છે, પણ પર્યાયને ગૌણ કરીને, એનો આશ્રય છોડાવવા તે નથી તેમ ગૌણ કરીને કહ્યું છે સર્વથા નથી એમ નથી. સમજાય છે કાંઈ... ?

(શ્રોતા:) દ્રવ્યમાં તો સર્વથા જ નથી ?

(ઉત્તર:) દ્રવ્યમાં એમ દ્રવ્યમાં એ જ્યારે એની એ દ્રવ્ય વસ્તુ છે એ અભેદમાં નથી. ભેદમાં છે એના દ્રવ્યના ભેદમાં, પણ અભેદમાં નથી. અભેદમાં નથી માટે તેને વ્યવહાર કહ્યો. ભેદ પાડવો એ વ્યવહાર છે. જ્ઞાનની પર્યાય એ કહેવી એ ભેદ-વ્યવહાર થઈ ગયો; પર્યાય જે કહેવી એ જ વ્યવહાર થઈ ગયો; અને એ વ્યવહાર રાગને જાણે છે એમ કહેવું એ સદ્ભૂત વ્યવહારનો ઉપચાર થઈ ગયો. આહાહા !

હવે ચોથો, ' જ્ઞાન તે આત્મા ' એટલો ભેદ પડ્યો ને ? એ ય વ્યવહાર છે. કારણ કે જ્ઞાન તે આત્મા એ ભેદ થઈ ગયો. ભેદને ગૌણ કરીને, અસત્ય અર્થને પ્રગટ કરે છે. -ઈ સદ્ભૂત અણઉપચાર નય. જ્ઞાન તે આત્મા એ સદ્ભૂત અને અનુપચાર એનામાં છે. સદ્ભૂત ને અણઉપચાર એટલે છે -આ જ્ઞાન તે આત્મા એમ જાણી શકાય, પણ એટલો ભેદ પડ્યો અને તેથી તેનામાં પર્યાય તો સદ્ભૂત છે. પણ ઓલા રાગને જાણવું એમ કહેવું એ ઉપચાર છે ને આને જાણવું કહેવું એ નિશ્ચય અણઉપચાર છે. આહાહા !

એવો જે ' જ્ઞાન તે આત્મા ' એવો જે ભેદ એ સદ્ભૂત અણઉપચાર. એ વ્યવહારનય છતી ચીજને પ્રગટ કરતો નથી. અસત્ને પ્રગટ કરે એટલે કે ત્રિકાળી ચીજમાં એવો ભેદ નથી, એ ભેદને ગૌણ કરીને, ભેદ નથી અને વ્યવહારનયનો વિષય અસત્યને પ્રગટ કરે છે એમ કહેવામાં આવે છે. શુકનલાલજી ! આમાં તો પંડિતાઈ પડી રહે એવું છે બધી. આહાહાહા ! કાલ તો કહેવાણું ' તું આ તો ફરીને... સાડત્રીસ, આડત્રીસ મિનિટ તો થઈ.

વ્યવહારનય બધોય એટલે આ ચાર (પ્રકારનો) અભૂતાર્થ નામ અસત્ય હોવાથી- અસત્યનો અર્થ ગૌણ કરીને અસત્ય હોવાથી અને મુખ્ય ત્રિકાળીને મુખ્ય કરીને સત્યાર્થ હોવાથી. આહાહા ! કેમકે ત્રિકાળી જે સત્ય વસ્તુ છે પૂરણ બ્રહ્મ પ્રભુ, એનો આશ્રય કરવાથી સમ્યગ્દર્શન થાય છે. માટે તે ભૂતાર્થ વસ્તુ તે જ ત્રિકાળી છે, કે જેને આશ્રયે સમ્યક્ થાય, અને આ જે ભેદ છે એને આશ્રયે તો રાગ થાય. ભેદને આશ્રયે વિકલ્પ ઊઠે, તેથી તે ભેદને-રાગના ભેદને અને ગુણ ગુણીના ભેદને પણ, અસત્યાર્થ કહી અસત્ય અર્થને પ્રગટ કરે છે એટલે ત્રિકાળી સત્યને પ્રગટ કરતું નથી, ભેદને પ્રગટ કરે છે એ અભેદમાં ભેદ નથી, તેથી તેને ગૌણ કરીને વ્યવહારનય અસત્યને પ્રગટ કરે છે.

(શ્રોતા: પ્રગટ કરે છે એટલે ?) બતાવે છે. છે તો અસત્ય. આહા... હા ! હજી એ શબ્દ આવ્યો નથી પણ પહેલાં એ અર્થ કર્યો. હવે આવશે જુઓ. વ્યવહારનય બધોય એટલે ચાર, અભૂતાર્થ એટલે જૂઠા હોવાથી જૂઠો હોવાથી. (શ્રોતા: છે એને જૂઠો કેમ કહ્યો ?) એ તો કીધું ને ગૌણ કરીને જૂઠો કહ્યો છે. કારણ કે દૈષ્ટિનો વિષય એને બતાવવા, અને દૈષ્ટિનો વિષય તે જ સત્ય છે અને ત્યાં જ દૈષ્ટિ કાયમ રાખવા જેવી છે. એ અપેક્ષાએ ભેદની દૈષ્ટિ રાખવા જેવી નથી, છતાં એ છે એવું જ્ઞાન કરવા જેવું છે. છે એવું જ્ઞાન પણ આંહી તો ગૌણ કરીને નથી એમ કહ્યું છે. આહાહાહા ! છે કે નહીં સામે પાઠ ?

આલાપ પદ્ધતિમાં બીજું કહ્યું છે ભાઈ. એ આગમ પદ્ધતિનું છે. આગમની ભાષા છે. આ અધ્યાત્મની ભાષા છે.

અહીંયા તો પ્રભુ ! આત્મા પરમાત્મ સ્વરૂપે ત્રિકાળી એકરૂપ વસ્તુ છે, તેને જ અહીંયા જ્યાં સત્યાર્થ ને ભૂતાર્થ ને છતી ચીજ તેને કહેવામાં આવી છે, અને તેની પર્યાય અને તેમાં રહેલો રાગ તેને ગૌણ કરીને ' નથી ' કહીને-વ્યવહારનો વિષય તે અસત્ય અર્થને પ્રગટ કરે છે. આહાહા ! કેમ કે જે ત્રિકાળી નથી, વર્તમાન છે તેનો આશ્રય કરવા જેવો નથી, માટે તેને ગૌણ કરીને, વ્યવહારને અસત્યાર્થ કહ્યો છે. આવું છે બાપુ ! આહાહાહા !

(શ્રોતા: વ્યવહાર ને અસત્યાર્થ કહેશું તો સંસારજ નહીં રહે.) એ વસ્તુમાં છે નહીં અને ત્રિકાળીને મુખ્ય કરવા માટે-એને સત્ય કરવા માટે-ત્રિકાળીને મુખ્ય કરીને સત્ય કરવા માટે, આને ગૌણ કરીને, અસત્ય કહીને... નથી એમ કહ્યું છે. આહાહા ! હસમુખભાઈ આવ્યા છે, ભાઈ પણ આવ્યા છે ને જયંતીભાઈ.

આવી વાતું છે આ ઝીણી, હળવે હળવે સમજાય એવું છે હોં ધીમે... ધીમે... ખ્યાલ રાખે ને. આહાહા ! આ તો ભગવાન, સમજનારને સમજાવે છે ને ? કે એ રાગને સમજાવે છે ? હેં ? શરીરને સમજાવે છે ? ઓલો સમજનાર છે એને સમજાવે છે. આહાહા !

ભાઈ ! તું આ રીતે સમજ, એ ત્રિકાળી પ્રભુ છે. આહાહા ! તેને અમે મુખ્ય કરીને, સત્ય તે જ છે એમ તેને નિશ્ચય કહ્યો છે. અને પર્યાયમાં સદ્ભૂત એની પર્યાય હોવા છતાં, જ્ઞાન અને આત્મા એમ અણઉપચાર ભેદ પાડ્યો એમ છે તો ખરું. પણ ભેદ પાડ્યો માટે એને ગૌણ કરીને ' જ્ઞાન તે આત્મા ' એને પણ ગૌણ કરીને, ' જ્ઞાન તે આત્મા ' એ અસત્ અર્થને પ્રગટ કરે છે એમ કહ્યું. આહાહાહાહા !

કહો ધીરુભાઈ ? ન્યાં હંતું કાંઈ ત્યાં ? મંદિર બનાવો ને આ કરો ને ઢીકણું કરો ને. આહાહાહા ! ત્રણ લોકનો નાથ બાદશાહ-પૂર્ણાનંદનો નાથ બાદશાહ અંદર બિરાજે છે ને ! એ બાદશાહ છે તે જ સત્ય છે એમ કહી અને એનામાં પર્યાયનો અને રાગનો ભેદ પડે તેને (અસત્ કલ્પો) છે તો ખરું, પણ તેને ગૌણ કરીને, વ્યવહારનય અસત્યને પ્રગટ કરે છે એમ કહેવામાં આવ્યું છે. ' નથી ' જ એને પ્રગટ કરે છે એમ નહીં. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ?

વ્યવહારનયનો વિષય જ નથી તો નય શું ? નય તો વિષયી છે. અને સામો એનો વિષય હોય ત્યારે વ્યવહારનય હોય છે. સમજાણું કાંઈ ? નિશ્ચયનય છે આહાહા ! એ પણ વિષયી છે. એનો વિષય જો ન હોય તો વિષયી જ ક્યાં ? આહાહા ! નિશ્ચયનો વિષય તો ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવ છે. આહાહા ! અને વ્યવહારનો વિષય વર્તમાન પર્યાય ને રાગ ભેદ છે, વિષય એનો છે તો નય કહેવામાં આવે છે. પણ તે વિષયને ગૌણ કરીને એ અસત્યને, ત્રિકાળીને પ્રગટ કરતો નથી ભેદને અને રાગને પ્રગટ કરે (છે) માટે ગૌણ કરીને અસત્ય અર્થને પ્રગટ કરે છે. એમ કહ્યું છે. આહાહાહાહા ! કહો દેવીલાલજી ! આવી વાતું છે. હજી તો આ પહેલી લીટીનો અર્થ હાલે છે આ. આહા... હા !

અરે ! ભગવાન અંદર પ્રભુ એ જ્ઞાનનું બિંબ, ચૈતન્ય બિંબ પ્રભુ તું છો ને ? આહાહા ! એકલા ચૈતન્યના પ્રકાશનું નૂરનું તેજ સામાન્ય અભેદરૂપે વસ્તુ તું છો એને સત્ય કહીને એને સાચું કહીને, તે જ છતો પદાર્થ છે એમ કહીને, તેનો વિષય નયનો વિષય તેને બનાવ્યો નિશ્ચયનો, અને પર્યાયમાં પર્યાય અંશ છે તે ભેદ છે અને રાગ પણ પર છે, એનામાં નથી, એનો વિષય વ્યવહારનય છે. એ વ્યવહારનય એને જાણે છે એ તો બરાબર છે પણ આંહી એને ગૌણ કરીને વ્યવહારનયનો વિષય નથી એમ કહેવામાં આવ્યું છે. આહાહા ! આવો મારગ ! દિગંબર જૈનદર્શન સિવાય સાંભળવા મળે એવું નથી બાપુ. આહાહા ! સનાતન જૈનદર્શન ત્રણલોકના નાથનું કહેલું, આહાહા ! પૂર્વાપર વિરોધ રહિત એવું એ જૈનશાસન છે. પણ એને સમજવા માટે ઘણો પ્રયત્ન જોઈએ. ઘણી નિવૃત્તિ લઈને પુરુષાર્થથી તેને સમજવું જોઈએ.

વ્યવહારનય બધોય એટલે ચાર (પ્રકારનો) અભૂતાર્થ હોવાથી જૂઠો હોવાથી, કહો વ્યવહારનય જૂઠો તો પર્યાય નથી ? (નથી, તો) તો વેદાંત થઈ ગયું આમાંથી કાઢે છે ઈ... ઓલો ! નાથુરામ પ્રેમી એમ કહેતા કે આ તો વેદાંતના ઢાળામાં ઢાળ્યું છે, કુંદકુંદાચાર્યે સમયસારને.

અરે... ન્યાં આગળ તો કીધુંકે ભગવાન અહીં આવ્યું કે પર્યાય છે, દ્રવ્યની છે, પરથી જુદી છે, પોતામાં છે અને પર્યાય દ્રવ્યથી જુદી પોતામાં છે એમ બધું સિદ્ધ કર્યું છે. ઈ વેદાંતમાં કે દિ ' હંતું ? આહાહાહા ! ઈ કહેતા ઈ, આ પર્યાયને અભૂત કીધી ને ? પર્યાય તે નથી એમ કીધું અહીં તો ! દ્રવ્ય તે છે પર્યાય નથી અસત્ય છે એટલે કે નથી. એમ કહ્યું 'તું ને ? બાપુ ! કઈ અપેક્ષાએ કહ્યું ? (શ્રોતા: અપેક્ષાથી કહ્યું.) એની અપેક્ષાએ... એને ગૌણ કરી એનું લક્ષ છોડાવવા, એ નથી એમ કહ્યું અને જેનું લક્ષ દેવું છે એને મુખ્ય કરીને તે જ સત્ય છે એમ દૈષ્ટિ કરાવવી છે. સમજાય છે કાંઈ ?

(શ્રોતા: ગૌણ છે તેને ગૌણ કરાવેલ છે ?) પણ હોય એને ગૌણ કરે ને ? નથી એને ગૌણ શું કરવું ? કાંઈ ચીજ જ નથી એને ગૌણ કરી ? ગૌણ કોને કરે ? તળેટીને ગૌણ કરવી ને ઉપર

ચઢવું, પણ... તળેટી છે કે નહીં ? ગૌણ કરી નાખવી, ન્યાં ઉભા રહેવું નથી - જાવું છે ઉપર. તળેટીને ગૌણ કરીને જ્યાં જવું છે તેને મુખ્ય કરીને તે છે એમ કહ્યું. એમ વ્યવહારની તળેટી છે. એને અસત્ય કહીને ન્યાંથી ખસીને જાવું છે અંદરમાં. આહા ! સમજાણું કાંઈ ? માટે તે તળેટીને જેમ અસત્ કહી, પણ તળેટી છે કે નહીં ? (શ્રોતા: છે). તળેટી છોડીને પછી જાય છે ને આમ અંદર છે એને તળેટીને છોડીને જાય છે કે નહીં ? તેમ વ્યવહારનયનો વિષય છે, એને છોડીને નિશ્ચયની ટંચિ કરે છે. આહાહાહાહા !

(શ્રોતા:) સત્તા તો છે પણ નજરમાં ગૌણ કરે છે.

(ઉત્તર:) આંહી તો ગૌણ-મુખ્યથી કથન છે તે આવશે અંદર ભાવાર્થમાં, પણ એને ગૌણ કર્યું માટે અભાવ જ માની લેવો, મિથ્યાટંચિ છે. પર્યાય નથી ? રાગ પર્યાયમાં નથી ? તો તો શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ સ્વરૂપ કેવળજ્ઞાન પરમાત્મા હોવો જોઈએ. સમજાણું કાંઈ ? રાગ પર્યાયમાં નથી ? તો તો પછી કેવળજ્ઞાન થઈ ગયું ! આ તો સાધક જીવની વાત છે. આહાહાહાહા !

જેણે આત્મા એક સમયમાં પૂર્ણાનંદનો નાથ પ્રભુ ધ્રુવસ્વરૂપ જેને અતીન્દ્રિય સ્વાદ આવી છે જેને. આહાહાહા ! એ અતીન્દ્રિયનો સ્વાદ લેવા માટે અતીન્દ્રિય એકરૂપ પદાર્થ તે સાચો છે, માટે સાચાને મેળવ, સાચાને મેળવ અને આ વસ્તુ તને આશ્રય કરવા જેવી નથી તેથી તેને ગૌણ કરીને નથી તેમ કહ્યું છે. માટે ન્યાંથી ખસી જા. આહાહાહા ! સમજાણું કાંઈ ?

સમજાય એટલું સમજવું બાપુ ! ભગવાનના મારગની ગહનતાનો પાર નથી. આહાહા ! એની સૂક્ષ્મતા એની ગંભીરતા. ઓહોહોહો !

વ્યવહાર- નિશ્ચયની પણ ગંભીરતા બાપુ અપૂર્વ છે. આહાહા ! બારમીમાં તો કહેશે, વ્યવહારનય જાણેલો પ્રયોજનવાન છે એમ કહેશે. નથી એને જાણેલો કહેવાય ? આમાં નિશ્ચયને મુખ્ય કરી વ્યવહારને ગૌણ કરી, નથી એમ કહ્યું. વ્યવહારમાં કહેશે બારમી ગાથામાં કે તને ભાન થયું કે આત્મા અખંડ ભૂતાર્થ છે, હવે પર્યાયમાં ? અપૂર્ણતા ને રાગ છે કે નહીં ? છે. જો ન હોય તો વીતરાગ કેવળી થઈ જાય.

‘ તો જાણેલો ’ - જાણવું તો એનો વિષય છે કે નહીં ? ‘ જાણેલો પ્રયોજનવાન છે ’ - વ્યવહારનય જાણેલો પ્રયોજનવાન છે. જાણવું જોઈએ, આદરણીય માટે પ્રયોજન છે એમ નહીં. આહાહાહા !

વ્યવહારનય બધોય એટલે આંહી ચાર બોલ લેવા બસ અધ્યાત્મના. અભૂતાર્થ નામ અસત્ય હોવાથી વ્યવહારનય અસત્ય હોવાથી-પર્યાય ને પર્યાયના ભેદોમાં રાગાદિ તે જૂઠા હોવાથી, અવિદેમાન, નથી તેને અસત્યને અભૂતને નથી તેને-એવા નથી તેને અર્થને પ્રગટ કરે છે, નથી તેના ભાવને પ્રગટ કરે છે. આહાહા !

એક લીટીમાં કેટલું ભર્યું છે. આહાહા ! ઈ સંતો અને કેવળીઓ એની વ્યાખ્યા કરતા હશે ! આહાહાહાહા ! મુનિને ત્રણ કષાયનો અભાવ થઈને પ્રચૂર આનંદની ભૂમિકા જેને પ્રગટ થઈ છે. આહાહા ! એ શાસ્ત્રોના અર્થો કેવા કરતા હોય. આહાહા ! સંતો, વીતરાગી મુનિ દિગંબરો એની શું વાત કહીએ બાપુ ! કેમકે આતો એમનું કહેલું કથન છે. આહાહા !

એ અભૂતાર્થ હોવાથી અવિદેમાન- નથી. વ્યવહારનય જ નથી એટલે વ્યવહારનો વિષય

જ નથી ગૌણ કરીને નથી, અસત્ય અને અભૂત એટલે નથી એવા અર્થને, નથી એવા ભાવને- નથી એવા ભાવને પ્રગટ કરે છે. આહાહા ! ઈ એક નયના વિષયની વ્યાખ્યા થઈ. લ્યો ! આ થવા આવ્યો કલાક તો પાંચ મિનિટ છે છ મિનિટ. આહાહા !

ગજબ વાત પ્રભુ તારી. સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર એનાં કથનો ધર્મનાં ને ધર્મ વિરુદ્ધનાં બેયનું કથન અલૌકિક છે. એવી વાત-પરમસત્ય કાને પડવી બાપુ ! એ પણ ભાગ્યશાળી હોય એને પડે. સમજે એ તો ન્યાલ થઈ જાય. આહાહાહા !

હવે શુદ્ધનય એક જ હોવાથી, ઓલામાં બધોય હતું ને ? વ્યવહારનય બધોય હતો; ઘણાં હતા એટલે ચાર બોલ. આ તો એક જ પ્રકાર છે. આહાહાહા ! બીજા શાસ્ત્રોમાં શુદ્ધની વ્યાખ્યા આવે છે-શુદ્ધનય-અશુદ્ધનય એવા ભેદો આવે છે, પણ એ બધા ભેદની અપેક્ષાએ પરસમયની મુખ્યતા બતાવવા, આ તો સ્વસમયની મુખ્યતા બતાવવા. આહાહાહા ! મહાપ્રભુ એક સમયમાં પ્રભુ શુદ્ધનય એ એક જ ભૂતાર્થ હોવાથી. છે ? ' શુદ્ધનય એક એવ ' એમ છે સંસ્કૃત. આહાહા ! ' શુદ્ધનય એક એવ ભૂતાર્થત્વાત્ ' ' ભૂતાર્થ ' ' હોવાથી ' એ પાછું ન્યાંય તે ઓલું અભૂતાર્થ ' હોવાથી ' હતું. આહાહાહા !

પ્રભુનો મારગ ઝીણો બાપુ ભાઈ ! લોકોને હાથ આવ્યો નથી, સંપ્રદાયમાં તો આ વાત સાંભળવા મળતી નથી. આહાહા ! સ્થાનકવાસી શ્રેતાંબરમાં તો આ વાત જ નથી. દિગંબરમાં વાત છે પણ એના અર્થોને... પોતાની કલ્પનાએ અર્થ કરીને, વ્યવહારના વિષયમાં ચાલ્યા જાય છે. આહાહા !

વ્રત અને તપ અને ભક્તિ ને પૂજા ને કરતાં (કરતાં) કલ્યાણ થઈ જશે. જેને આંહી અસત્ય કીધો તેને એનાથી સત્ય મળશે એમ ચલાવે, બાપુ ! નુકસાન થાય છે ભાઈ. તને... વિપરીત ભાવના ફળમાં, વેદન આકરાં પડશે પ્રભુ. વિપરીતભાવ વર્તમાન છે એ પણ દુઃખરૂપ છે અને એનું ફળ પણ ભવિષ્યમાં ભાઈ તને દુઃખરૂપ છે બાપુ. આ વાત તારા તિરસ્કાર માટે નથી પ્રભુ. પણ, વિપરીત શ્રદ્ધા અને વિપરીત જ્ઞાનનું ફળ, એનું ભવિષ્યમાં પ્રભુ આકરું દુઃખ છે. આહાહાહા !

જેના ફળ તરીકે નિગોદ ને નરક બાપુ સામું કોઈ જોનાર નહીં મળે, આહાહા ! એ જાણીતો ન્યાં કોઈ માણસ નહીં હોય એ અજાણ્યા ક્ષેત્રમાં-અજાણ્યા શરીરમાં જાવું બાપા. આહાહા ! એ મિથ્યાશ્રદ્ધાના ફળમાં એ સ્થિતિ અનંતવાર ઊભી થઈ છે. આહા... હા !

ભાઈ ! તારું સાંભળનાર કોઈ નહોતું ત્યાં હોં ? તું રાડ પાડ કાપે ને દુઃખી થા. આ અમેરિકામાં... સાંભળીએ છીએ ને ? આમ ગાયોને ઊભી રાખે ગમાણમાં ખાવા માટે સેંકડો ગાયો એક હારે. માથેથી હથિયાર (પડે !) સંચો હોય સંચો માથું આમ પડી જાય. કસાઈખાનું છે ને અમેરિકામાં. આહાહા ! ભાઈ શું હશે બાપુ રાગની એકતા અને શરીરની એકતા બુદ્ધિમાં બાપા એને પીડન એ કાપવાનું (કપાવાનું) પીડન નથી એને એકતાબુદ્ધિનું પીડન છે. એકતા બુદ્ધિનું દુઃખ છે. આહાહા ! આહાહાહા !

એ ' શુદ્ધનય એક જ ભૂતાર્થ હોવાથી ' એની વિશેષ વ્યાખ્યા આવશે.
(પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ.)